

Abstract

RhetoricaScandinavica, ISBN 1397-0534

No 80, 2020, pp 1--19

Publisher: Retorikförlaget AB

Authors Eirik Vatnøy, University of Oslo, Jens E. Kjeldsen, University of Bergen, Ida V. Andersen, University of Bergen.

Title “Voters' response to rhetoric in televised election debates” [”Velgernes reaksjoner på retorikk i TV-debatter”].

Abstract Political television debates should engage voters and provide them with information they need to make a decision. Existing research provides an understanding of the rhetorical mechanisms at play in debate situations, but we still know little about how viewers react to different rhetorical expressions. This study provides an empirically based understanding of how viewers react to the debate. The study is based on the reactions of 55 viewers who followed the national broadcaster's (NRK) closing party leaders' debate in the 2017 parliamentary election. The study demonstrates how the audience is both engaged and informed by well-formulated, concrete and clearly structured replies. The study also shows how the viewers lose attention when the debaters are heckling and interrupting each other. Attention is drawn away from the argument, towards the politicians' appearance and the program format. Thus, the article demonstrates the value of combining a qualitative approach to audience responses with rhetorical close reading in critical rhetorical research on election debates.

Keywords Rhetoric, Political Rhetoric, Television Debates, Rhetorical Audience Studies, Protocol Analysis.

*Eirik Vatnøy er førsteamanuensis i retorikk ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo.
eirik.vatnøy@iln.uio.no*

*Jens E. Kjeldsen er professor i retorikk ved Institutt for informasjons- og medievitenskap, Universitetet i Bergen.
jens.kjeldsen@uib.no*

*Ida V. Andersen er stipendiat i retorikk ved Institutt for informasjons- og medievitenskap, Universitetet i Bergen.
ida.andersen@uib.no*

Eirik Vatnøy, Jens E. Kjeldsen & Ida V. Andersen:

Velgernes reaksjoner på retorikk i TV-debatter

Partilederdebatter spiller en viktig rolle i å engasjere og informere velgerne i forkant av valg. Selv om eksisterende forskning gir en forståelse av de retoriske mekanismer som er i spill i debattsituasjoner, vet vi lite om hvordan seerne reagerer på forskjellige retoriske uttrykk og interaksjonelle og sjangerbestemte forhold som påvirker dem. Denne studien bøter på mangelen ved å gi en empirisk fundert forståelse av hvordan debatter oppleves av seerne. Artikkelen presenterer en retorisk resepsjonsstudie av 55 TV-seere som fulgte den avsluttende partilederdebatten på NRK i Stortingsvalget 2017. Studien viser at publikum engasjeres av velformuler-te og tydelig strukturerte innlegg. Motsatt faller respondentene av når det oppstår kamp om ordet og resonnementer fragmenteres. Oppmerksomheten flyttes da mot politikernes fremtoning, programformatet og debattledelsen. Funnene demonstrerer slik verdien av å kombinere kvalitative undersøkelser av publikums reaksjoner med retorisk nærlesning i kritisk retorisk debattforskning.

Iet demokrati er det sentralt at informasjon og argumentasjon fra politikerne når frem til borgerne. Medienes rolle er å tilrettelegge for dette gjennom å formidle politiske nyheter, legge til rette for politisk meningsutveksling, og opptre som utspørrere på vegne av folket. Som et ledd i dette skal valgdebattene opplyse publikum om partienes politikk og potensielle og reelle konsekvenser av denne. Ideelt sett skal de bidra til å gi borgerne en oversikt over argumentene som finnes

for og mot de ulike partienes politikk, samt stille politikerne til ansvar for allerede gjennomført politikk (Andersen, 2016; Kock, 2011). I tillegg til denne informasjonsfunksjonen, skal de TV-sendte valgdebattene også engasjere publikum (jf. Coleman & Moss 2016, 4ff.; McKinney & Warner 2013, 241). Velgerne må oppleve at de politiske sakene vedrører dem og bli inspirert til å benytte seg av stemmeretten.

I denne artikkelen presenteres en retorisk resepsjonsstudie av 55 TV-seere som fulgte den avsluttende partilederdebatten på NRK i Stortingsvalget 2017. Studien er en *kritisk retorisk debattstudie* i tradisjonen fra Jeffery J. Auers (1962) innflytelsesrike tekst “The Counterfeit Debates” og den etterfølgende kritiske retoriske tradisjonen, som har utviklet seg i eksempelvis skandinavisk retorikkforskning (f.eks. Jørgensen et al., 1994). Her betraktes en debatt som en konfrontasjon mellom jevnbyrdige motstandere om et formulert debatttema, der deltakere får like mye – og tilstrekkelig – tid til å behandle temaet. Formålet er å fremvise de sterkeste argumentene for begge sider, slik at seere og lyttere hjelpes til å fatte et informert valg (Auer, 1962). Heri ligger også en normativ fordring, nemlig at debatten som sjanger skal bidra til en opplysende gjennomdrøfting av samfunnsaker. Denne posisjonen deler kritiske retoriske debatt-studier med deliberativ teori om debatt (f.eks. Nordeide, 2013). Men i motsetning til mye av den deliberative tradisjonen, mener den kritiske retoriske tradisjonen ikke at målet med politiske debatter er å finne frem til “sannere” avgjørelser eller å oppnå en større grad av konsensus mellom samtalepartnere. Debattens essens er nettopp at den vedrører forhold som ikke kan bestemmes som sanne eller falske, og at argumentasjon i sådanne debatter er multi-dimensjonal og ikke-deduktiv: det er normalt gode argumenter for begge sider, som ikke kan veies med samme vekt (Kock, 2007).

At vår studie er retorisk, betyr at vi undersøker hvordan debattanter argumenterer og appellerer retorisk til seerne, samt hvordan programformat og programledere iscenesetter og håndterer debattantenes bidrag. At studiet er kritisk, betyr at vi analyserer kvalitativt og tekstnært for å utlede generell innsikt med utgangspunkt i partikulære situasjoner.

Den kritiske retoriske debattforskningen gir forståelse for de retoriske mekanismer som er i spill i debattsituasjoner. Innen forskningen på skandinaviske debattformater har studier tatt for seg journalistenes spørsmålsstrategier og styring av debatten (Ekström & Berczes, 2008; Lantz, 2013; Vatnøy et al., 2016), politikernes retoriske strategier (Andersen, 2016; Gabrielsen et al., 2011; Kock, 2011), og hvordan valgsendinger oppfyller velgernes behov for informasjon om partiene og politikken de vil føre (Sandvik, 2016; Kock, 2017). Den danske studien *Retorik der flytter stemmer* (Jørgensen et al., 1994), er enestående i sitt slag i Skandinavia, ved at den forbinder aktørenes retorikk med publikums avstemninger. Prosjektet er antagelig det største og viktigste retoriske studiet av fjernsynsdebatt i Norden. Det identifiserer retoriske strategier som er egnet til enten å *flytte* eller å *samle* stemmer, men publikumsdelen er kvantitativ, og bidrar ikke med mye kvalitativ innsikt i seernes resepsjon av journalistikken og retorikken i debattene.

De nevnte studier berører fire sentrale tema i forskningen på fjernsynsdebatter:

debatters potensial til henholdsvis å *informere* og *engasjere* seerne (jf. Coleman & Moss, 2016; McKinney & Warner, 2013), samt journalistenes *spørsmål* og politikerens *svar* og *retorikk*. Elementene i disse to parene ses ofte i motsetning til hverandre: For mye vekt på informasjon anskues som et hinder for engasjement og omvendt. Journalistenes spørsmål anskues som en utfordring til politikerne, og politikernes svar undersøkes som unnvikelser. Det viktigste er imidlertid at disse fire tema verken undersøkes i sammenheng eller på bakgrunn av publikumsstudier. Derfor vet vi lite om hvilke spørsmål, svar og samtaledynamikker som bidrar til informasjon og engasjement.

Så vidt vi kan se, har ingen tidligere studier kvalitativt undersøkt hvordan seerne reagerer på debatt deltakernes retoriske valg og uttrykk.¹ Å undersøke seernes reaksjoner kvalitativt, innebærer at man ikke primært fokuserer på bevegelser i meninger og stemmegivning (som i *Retorik der flytter stemmer*), men på hvordan seerne reagerer på konkrete sekvenser i debattene i kombinasjon med de retoriske bidragene som foranlediger disse reaksjonene. Vi reiser derfor følgende forsknings-spørsmål: *Når og hvordan inviterer debattene til å informere og engasjere seerne?* For å svare på dette, ser vi både på debatten og på seernes reaksjoner. Som et retorisk resepsjonsstudie er målet nettopp å undersøke møtet mellom retorikk og resepsjon. Derfor ser vi i detalj på dynamikken mellom journalistene og politikerne, og identifiserer hvordan forskjellige spørsmål- og svarstrategier påvirker seernes evne til å følge og fokusere på resonnementene som presenteres. Vi undersøker hvor seernes oppmerksomhet går i forskjellige sekvenser av debatten: Er den rettet mot saken og argumentene som fremsettes, eller mot forstyrrelser i eller utenfor programmet? På denne måten er vår utforskning av debattens potensiale til å informere og engasjere forankret i seernes reaksjoner.

Responsanalyse og næranalyse i kombinasjon

Den empiriske undersøkelsen er et *retorisk resepsjonsstudie* (Kjeldsen, 2016, 2017). Slik forskning kombinerer resepsjonsstudier av publikum med retoriske analyser av de ytringene publikum møter. Målet er ikke å studere effekt, men å etablere systematiske og kvalifiserte antagelser om sammenhengen mellom ytringer og respons. På den ene siden anerkjenner slike studier at ethvert publikum er komplekst, fragmentert og aktivt, og at alle ytringer er polysemiske. På den andre siden fastholdes at ytringer har konsekvenser i verden og at publikum nødvendigvis baserer en vesentlig del av sine reaksjoner på ytringenes form, innhold og karakter.

For å sikre en forbindelse mellom den retoriske ytringen og responsen, benytter vi en utgave av protokollanalyse. Her registrerer man informantens mentale aktivitet

1 Det finnes debattstudier som benytter fokusgrupper (f.eks. Coleman og Moss, 2016), men disse lar informantene snakke generelt om debatter. Dermed får de ikke informantene til å forholde seg til konkrete utsagn slikt vårt design gjør (se nærmere nedenfor). En annen omfattende del av debattforskning vedrører spørsmålet om retoriske overtalelse og påvirkning i debatten. Ettersom vårt studie ikke berører spørsmål om overtalelse og effekt, går vi ikke inn på disse her.

og responser mens de fremkommer (Simon & Ericsson, 1984; Hoff-Clausen, 2008; Bengtsson, 2017). Protokollanalysen gir oss anledning til å registrere respons mens den skjer. Samtidigheten sikres en nærhet til de retoriske ytringer som foranlediger responsen. I tilfeller der det er praktisk vanskelig å la informantene snakke og registrere en protokoll av hva de sier, kan man også utføre protokollanalyse ved å la informantene skrive ned hva de føler og opplever. Et slikt studie av fjernsynsdebatt er utført av Christian Kock (2017), som lot 23 retorikkstudenter notere responser til en TV-sendt debatt mens de så debatten sammen. Vårt studie er en videreutvikling av denne typen skriftlig selvrappporterende protokollanalyse.

Som et ledd i protokollanalysen utfører vi også retoriske nærstudier av debatten. Disse er gjort med utgangspunkt i samtaleanalytisk metode, slik denne tidligere har blitt tilpasset analyser av TV-debatter (Clayman, 1992; Clayman & Heritage, 2002; Greatbatch, 1992). Den samtaleanalytiske metoden tilbyr et detaljert notasjonssystem og et begrepsapparat for mekanismer som er virksomme i samtaler, som kan nyttes for å gjøre samtalesituasjoner gjenstand for retorisk fortolkning og analyse. I tråd med samtaleanalyse som metode går vi også ut fra at deltagerens bidrag ikke kan ses som isolerte retoriske ytringer, men må vurderes i lys av deres funksjon som “trekk” i debatten (Clayman & Heritage, 2002). Innenfor samtaleanalysen betraktes debatter som institusjonelle samtaler (Drew & Heritage, 1992), der den institusjonelle settingen legger føringer for hvordan interaksjonen organiseres og forskjellige “trekk” utføres og forstås. Deltagerne stiller og svarer på spørsmål, og de lytter, avbryter, parerer og utdyper hverandre. Vi sammenstiller hvordan dette foregår i detalj med seernes responser.

Som et ledd i protokollanalysen gir samtaleanalyse oss anledning til å skille mellom forskjellige sekvenser i debatten, basert på hvordan tema etableres, hvilke aktører som deltar og hvordan turer allokeres. Videre gir samtaleanalyse oss anledning til å beskrive i detalj trekk ved den manifesterte debatten som seerne baserer sine responser på. Her sammenstiller vi konkrete sekvenser av debattene med seernes responser. Analysens fokus er da å undersøke hvilke trekk ved den konkrete debattsekvensen som foranlediger seernes respons.

Debatten studien er basert på, ble sendt direkte på NRK1 og hadde omlag 750 000 seere.² I debatten deltok de ni lederne for partiene representert på Stortinget. Debatten ble ledet av to journalister fra NRK Nyhetsavdelingen, Ingunn Solheim og Jarle Roheim Håkonsen. Debatten varte i omtrent 1 time og 45 minutter og kan grovt deles inn i syv sekvenser, hvorav hver sekvens igjen kan deles inn basert på variasjoner i tema, deltagere og hvordan turallokeringen fungerer (se vedlegg 5).

De 55 informantene ble rekruttert gjennom snøballrulling. Respondentene fikk tilsendt tre skjemaer i posten i forkant av debatten, for så å fylle disse ut umiddelbart før, under og umiddelbart etter direktesendingen. Før debatten startet fylte respondentene ut et skjema som kartla deres kunnskap om og interesse for partie-

2 Debatten ble holdt i Media City Bergen 08.09.2017. Den kan ses i sin helhet her (tilgjengelig i Norge): <https://tv.nrk.no/serie/storingsvalget-tv/2017/NNEA80090817>

nes standpunkter, samt hvor sikre de var på hva de skulle stemme.

Under debatten fylte deltakerne løpende ut et skjema med tre kolonner: en hvor de noterte ned nøyaktig klokkeslett, en hvor de skrev sine kommentarer, og en hvor de markerte med uvalgte *emoji* om reaksjonen var positiv eller negativ. Metoden er inspirert av Kock (2017). *Emojiene* bidro til å forankre kommentarenes mening. Deltagerne ble oppfordret til å bruke både positive (😊) og negativ (😞) emoji, eller andre der de mente det var mer dekkende. De vanligste variasjonene var sterkt positiv (😄), nøytral (😐), og “woozy” (😵), som kan uttrykke irritasjon eller oppgitthet. I tillegg var det noen informanter som brukte ordlyder, slik som “zzzzz” for å markere kjedsomhet.

Etter debatten fylte respondentene igjen ut et skjema om hva de syntes om debatten og hvorvidt den satte dem bedre i stand til å treffe et valg. De innledende spørsmålene ble også stilt på nytt for å kartlegge hvorvidt debatten førte til endring i hvilke saker de anså som viktige, hvilke partier de opplevde var relevante for disse sakene, og hvor sikre de selv var på det kommende valget.

Kartleggingen av holdninger før og etter debatten tjener hovedsakelig til å sannsynliggjøre at debatten har hatt betydning for seernes refleksjoner omkring det kommende valget. Alle informantene oppga en eller annen form for endring her. Dermed kan vi anta at i hvert fall deler av debatten var egnet til informere eller engasjere seerne på en måte som foranlediger disse endringene.

Det må understrekes at vi ikke har kartlagt hvilket parti informantene stemmer direkte. Vi er ikke interessert i å studere hvordan debatten påvirker politiske holdninger eller hvordan vurderinger av debatten påvirkes av politiske holdninger, men å undersøke hva ved debatten som legger til rette for eller hindrer engasjement og interesse. Ettersom skjemaene spør om hvilke partier informantene mener er relevant for de sakene de bryr seg om, gir de likevel en indikasjon på hvilke partier informantene vurderer å stemme på. Alle partier er nevnt i materialet, men fordelingen gjør at utvalget ikke kan behandles som representativt for befolkningen for øvrig. Særlig er partiet Rødt overrepresentert. Når vi samtidig finner at mange av informantenes kommentarer er positivt innstilt til innlegg av Rødts leder Bjørnar Moxnes, er det grunn til å anta at partipreferanser spiller en rolle. Dette demonstrerer både kompleksiteten i å studere retorisk effekter og vanskeligheten ved å utelukke slike effekter fra studier som ser på andre aspekter ved resepsjonen.

Ettersom denne studien ikke forsøker å si noe om endring eller forsterkning av meninger, men heller beskrive hva som kjennetegner de sekvensene av debattene som legger til rette for at slike retorisk effekter skal kunne finne sted, er imidlertid ikke representativitet i utvalget av informanter avgjørende for analysens funn. Vi legger til grunn at selv om alle seerne må antas å ha både forskjellige politiske sympatier og antipatier, vil deres responser fremdeles avhenge av interaksjonen og de retoriske bidragenes art og karakter. Derfor ligger også analysens hovedvekt på *kvalitative vurderinger av seernes kommentarer* fremfor forsøk på å måle debattens betydning for seernes valg.

Dette innebærer blant annet at kommentarer og *emoji* vurderes i lys av analysens problemstilling. Hva som i analysen vurderes som positive responser, er knyttet til

kvalitative vurderinger av hvordan responsene uttrykker potensiale for informasjon og engasjement. En negativ kommentar til en politikers argumentasjon, kan således tale positivt for sekvensens potensiale til engasjere seerne i argumentasjonen. Kvantifiseringer av seernes responser, som opptellinger av typer *emoji*, vil kun kunne tjene som en måte å styre kvalitative vurderinger.

I selve analysen har vi hermeneutisk beveget oss vekslende fra respons til tekst og fra tekst til respons. Dette tillater oss å både ta utgangspunkt i responsen for å identifisere relevante aspekter ved debatten, og å ta utgangspunkt i forskjellige trekk ved debatten for å undersøke likheter og forskjeller i seernes responser.

Bevegelsen *fra respons til tekst*, tar utgangspunkt i seernes kommentarer for å identifisere og beskrive trekk ved debatten. Som et ledd i dette har vi kartlagt hva ved debattutdraget kommentarene vedrører, for å undersøke nærmere om det er et systematisk forhold mellom bestemte typer responser og politikernes svar, samt programformat og spørsmål. Ut fra kommentarene har vi undersøkt hva i programmet som foranlediger at seerne kommenterer for eksempel saken, politikernes fremtoning eller journalistene. Dette har vi så sett i sammenheng med mengden av kommentarer og i graden av positivitet eller negativitet.

I bevegelsen *fra tekst til respons* tok vi utgangspunkt i følgende trekk som til sammen gir en bred beskrivelse av de særegne interaksjonelle mekanismene som er tilstede i debattsamtaler: a) Trekk ved *debattstyringen*, som grader av svarbegrensning eller pågåenhet (Vatnøy et al., 2016), turallokering (Heritage, 1985) og spørsmålenes forankring ("*footing*") (Hutchby, 2006); b) Trekk ved *politikeres innlegg*, som svar- og unnvikelsesstrategier (Kock, 2011), "forskyvninger" (Gabrielsen et al., 2011), argumentasjonens oppbygning og bruk av troper og figurer; c) Trekk ved *samspeillet mellom debattanter og publikum*, som applausvennlige formuleringer (Atkinson, 1984) og publikums reaksjoner ("*alignment*") (Hutchby, 2006); d) Trekk ved *debattformatet*, som form for turallokering, antall deltagere og kontroll over tema. Vi lokaliserte slike trekk og undersøkte så hvordan respondentene reagerte når disse trekkene var dominerende, for deretter å utforske disse trekkene i nær-analyser.

Analyse

I det følgende presenteres analysens mest sentrale funn. I analysens første del fokuserer vi på sekvenser som fikk mange positive kommentarer og som fremstår som velegnet for å informere og engasjere seerne. Gjennom nærlesning av utdrag fra disse sekvensene, viser vi hvordan seernes positive kommentarer er knyttet til innlegg som er retorisk sammenhengende og velargumenterte, og som således har et tydelig fokus. I analysens andre del fokuserer vi på sekvenser som fikk mange negative kommentarer fra seerne. Her viser nærlesningen hvordan negative kommentarer er knyttet til utdrag med uklart fokus, utydelige innlegg og mye avbrytelser og journalistisk inngripen.

Debattutdragene som fungerer informerende og engasjerende

Sekvensen som fikk flest positive kommentarer og *emoji* kom i den innledende del om innvandring, hvor journalist Ingunn Solheim stiller et spørsmål til leder i Rødt, Bjørnar Moxnes (se transkripsjon i vedlegg 1). Utdraget er fra en sekvens tidlig i debatten, som har blitt innledet med en utveksling mellom statsministerkandidatene Erna Solberg og Jonas Gahr Støre, før flere politikere inviteres inn.

Sekvensen mottok 37 kommentarer og 32 positive *emoji*. Kommentarene faller i tre hovedkategorier: 1) Generell anerkjennelse av Moxnes poenger, 2) kommentarer om saken som Moxnes argumenterer for, og 3) kommentarer om motstanderne som Moxnes angriper. Kun én kommentar vedrører programformatet og journalistene. Responsene tyder på at seerne i denne sekvensen har oppmerksomheten rettet mot saken politikeren snakker om. Den generelle anerkjennelse av at Moxnes har gode poenger, fremkommer i responser som disse:

“Gode poenger fra Moxnes 😊”

“Gode argument 😊”

“Moxnes: Konkrete forslag. Bra!”

Selv om disse kommentarene er generelle og ikke kommenterer direkte på sak eller politikk, er det åpenbart at de verdsetter retoriske kvaliteter som konkrete forslag og argumenter samt tydelighet og saklighet. Dette er også tydelig i kategorien av responser som kommenterer mer direkte på saken som Moxnes snakker om:

“Moxnes gode poenger ifht. integrering + språkopplæring 😊”

“Moxnes god! Hvis du ønsker ekte norskopplæring og kontantstøtte!”

“Bra forslag fra Rødt for bedre integrering 😊”

“Kutte kontantstøtte og øke norsk opplæring 😊”

Her er det tydelig at respondentene får med seg hva Moxnes foreslår. Den siste hovedkategori av responser er kommentarer om motstanderne:

“Moxnes om Listhaug [anm. Sylvi Listhaug, Fremskrittspartiet]. “Polariseringsminister, ikke innvandringsminister”. Bra med noen sitatvennlige on-point utspill 😊”

“Polariseringsminister 😊 Inviterer til videre innvandring og integreringsdebatt 😊”

Ser vi de tre kategoriene i sammenheng, får vi et bilde av seere som ønsker debatt-innlegg med tydelig og saklige svar som bidrar med konkrete forslag, men også som trekker tydelige skillelinjer til politiske motstandere. Hvis vi vender oss mot transkripsjonen, får vi en mer presis forståelse av hva som foranlediger disse response-ne. Programlederen omformulerer og viderefører en påstand som tidligere er fremført av Solberg, om at partiene på venstresiden vil presse Arbeiderpartiet mot en mer liberal flyktning- og asylpolitikk. Her gis denne påstanden i form av et ja/nei-spørsmål med innebygget svarpreferanse (1-3), altså et spørsmål som legger tydelige begrensninger på hva som kan aksepteres som et adekvat svar (bekrefte/avkref-

te). I sitt svar unnviker Moxnes imidlertid disse preferansene, uten at dette fører til korreksjon fra programleder. Sett i sammenheng med svaret, får spørsmålet en mer åpen karakter og fungerer som en invitasjon til Moxnes til å bringe sine perspektiver inn i debatten. Moxnes hverken bekrefter eller avkrefter om han vil utøve press på en Arbeiderparti-regjering, men snakker først om flyktningssituasjonen og deretter om egen politikk versus Fremskrittspartiets politikk på integreringsfeltet. Han gjør dermed en tematisk dreining, fra asylpolitikk til integreringspolitikk, og to samtidige forskyvninger, fra spill til sak og fra fremtid til nåtid. Videre presenterer Moxnes egen politikk (6-7, 11) og kontrasterer det med politiske motstandere (8-16). Selv om fokuset primært ligger på egen politikk, får svaret klar karakter av å være en kritikk av Fremskrittspartiet. Dette understrekes av at Moxnes skifter adressat. Mens første del av svaret retter seg mot et bredere publikum (5-10), er andre halvdel direkte adressert til Siv Jensen (10-16). Når programleder igjen tar ordet, er det denne kritikken som følges opp (17).

Innlegget er blant de lengste uten avbrytelser i debatten. Det har form som en kort sammenhengende tale, som er bygget hensiktsmessig opp i flere ledd. Først beskriver Moxnes utfordringen (5-6). Deretter slår han fast at Norge må ta denne utfordringen (6-7) og peker på ministeren som et hinder for dette (7-8). Med et kontrastfylt rim oppstiller han motsetningen mellom løsningen (integrering) og det som står i veien for løsningen (polarisering) (8). Deretter fremsetter han to konkrete forslag (kutt kontantstøtte og øk norskopplæringen) og utfordrer samtidig motstanderen på dette (11-14). Innlegget slutter med å peke på løsningen som de konkrete forslag vil føre til: bedre integrering (16). Retorikken karakteriseres altså av sammenhengende argumentasjon, oppdeling i klare enheter og fremdrift fra problem mot løsning: 1) Situasjonsbeskrivelse: Krig og flyktninger; 2) oppgave: Hjelp de som flykter; 3) oppgavens utfordringer: Mange flyktninger og polariserende minister; 4) svar på utfordringene: Ministeren må miste jobben, kontantstøtten kuttes og norskopplæringen økes; 5) løsningen følger: Bedre integrering.

Materialet vårt viser at respondentene er positive til slike lengre og argumenterende innlegg, hvor politikere får tid til å fullføre sammenhengende resonnerer. Et annet eksempel på dette er innlegg fra Høyre-leder Erna Solberg og leder i Sosialistisk Venstreparti, Audun Lysbakken, i en sekvens om økte økonomiske forskjeller, også dette fra sekvensen om “forskjellene mellom partiene” (se transkripsjon i vedlegg 2).

25 kommentarer er rettet mot Lysbakkens første innlegg. Disse kommentarene faller i tre hovedkategorier: 1) Generell anerkjennelse av Lysbakkens poenger og fremtoning, 2) kommentar som er positive til bestemte retoriske grep, og 3) kommentarer som griper poenget, men som er kritiske til budskapet eller formen. Generell anerkjennelse av Lysbakken kommer til uttrykk i kommentarer som disse:

“Lysbakken snakker forståelig 😊”

“Lysbakken behagelig språkbruk, konstruktive forslag 😊”

“Lysbakken: tydelig i kritikken av den sittende regjeringen uten å være sutrete. Enkel retorikk 😊”

Kommentarene er generelle og kan reflektere respondentenes sympati med Lysbakken, som her får ordet for første gang i debatten. Hva respondentene trekker frem som positivt, er imidlertid de samme kvalitetene som ble trukket frem ved Moxnes i forrige utdrag (“forståelig”, “enkel retorikk”, “gode poenger”). Hvilke retoriske kvaliteter respondentene merker seg ved, kommer tydelig til uttrykk i den andre kategorien:

“Interessant, Lysbakken med metafor om at “barna bærer ryggsekken””

“”På bekostning av de som har minst” 😞”

“Lysbakken - på spissen, litt vel forenkling. Fin teltanalogi 😊”

Her er det tydelig at respondentenes oppmerksomhet vekkes ved Lysbakkens bruk av eksempler og metaforer. Den siste hovedkategori av responser er mer skeptiske til innlegget:

“SV snakker om det store bildet og hva nåværende regjering har gjort galt, men lite konkret om hva SV vil gjøre 😞”

“Godt forklart av SV, men veldig forutsigbar”

“Lysbakken: Barna må bære sekkene. Litt kleint.”

“Audun bruker banale eksempler 😞”

“SV - Hakk i plata. STØNN! 😞”

Flere av disse kommentarene er rettet mot Lysbakkens eksempler og metaforer. Noen opplever Lysbakken som repeterende (“Hakk i plata”, “veldig forutsigbar”). Like fullt er det tydelig at respondentene har fått med seg Lysbakkens poenger. Noen av de kritiske kommentarene gir også en positiv evaluering av dette (“snakker om det store bildet”, “godt forklart av SV”).

Respondentenes positive omtale kan naturligvis bero på sympati med taler, men mange av de retoriske trekkene ved programleders spørsmål og Lysbakkens svar er de samme som i utdraget med Moxnes. Programleder stiller innledningsvis et spørsmål med tydelig vektning og svarpreferanse (4-6). Lysbakken konfronteres med en kritikk partiet hans ofte har rettet mot regjeringen, og spørsmålet fungerer som en invitasjon til å fremføre og utdype denne kritikken. Lysbakken svarer kort på spørsmålet (7), for så å gjøre en forskyvning fra premiss til konsekvens (7-8), før han utdyper ved å rette kritikk mot Høyre på flere punkter. Han presenterer argumenter for to påstander: At de rike har fått det bedre under regjeringen (11-14) og at de dårligere stilte har fått det dårligere (16-17). Påstandene etablerer dermed en tydelig kontrast. Selv om kritikken er tydelig adressert, tiltaler Lysbakken her et generelt publikum. Han nevner Solberg ved navn (12-13 17-18), men tiltaler henne ikke direkte. Publikums applaus (24-26) og programleders ordstyring (23) antyder at de anerkjenner Lysbakkens innlegg som premiss for samtalen videre.

Som hos Moxnes, er det mest fremtredende trekket ved Lysbakkens innlegg at han får snakke uten avbrytelse eller korrigerings fra programledere og andre debattanter, og at han dermed får stort retorisk spillerom. Svaret får form av et helhetlig

resonnement med tydelig fremdrift: 1) Etablering av problemet: Økende forskjeller; 2) konsekvenser: Et kaldere samfunn; 3) plassering av skyld: Regjeringen; 4) demonstrasjon av problemet: Billigere Porscher og kutt i støtteordninger; 5) alternativ løsning: Mer omfordeling. Videre benytter Lysbakken seg særlig av to retoriske virkemidler. Han bygger opp en tydelig kontrast (14-15) og tydeliggjør resonnetet med flere eksempler (13-17) og en metafor (“... og så lar de barna bære de tyngste sekkene”) (18-19). Som responsene tydelig viser, legger seerne merke til disse virkemidlene. Responsen er ikke udelt positiv, men uavhengig av vurderingen, reflekterer responsene at seerne både får med seg budskapet og lar seg engasjere av formen.

Videre i utdraget gir Erna Solberg først et noe lenger svar på Lysbakkens kritikk, før hun og Lysbakken kjemper om ordet. Kommentarene som her kommer til Erna Solbergs bidrag, minner om deres kommentarer til Moxnes ovenfor. Et par kommentarer er kritiske og forholder seg til hva Solberg sier:

“Solberg - selvskryt, selvskryt; svarer ikke på spørsmålet 😏”

“Erna snakker om fortid, ikke fremtid 😏”

De fleste responsene er imidlertid positiv. Noen uttrykker at Solberg gjør det bra, uten å presisere hva kvaliteten består i. Andre presiserer at kvaliteten i Solbergs innlegg består i at hun er rolig og konkret:

“Erna argumenterer godt. Rolig 😊”

“Erna beholder roen - forsøker å være tydelig i svaret til Lysbakken”

“Erna: Vise konkrete resultater. Bra 😊”

Kvalitetene som Solberg roses for, er altså de samme som har blitt fremhevet tidligere: rolig, konkret og argumenterende. Innleggene deler også de samme retoriske karakteristika: de er lengre, sammenhengende og resonnerende innlegg. Første del av Solbergs svar er bygget opp rundt en anafor i tre ledd (28, 30, 33) Her dreier Solberg også temaet, fra økonomisk ulikhet til spesifikke velferdsordninger, og etablerer dermed premissene for eget standpunkt fremfor å akseptere motstandernes premisser. Samtidig skifter Solberg adressat, fra å snakke til et generelt publikum på vegne av regjeringen (28-34), til å snakke til Lysbakken direkte (37). Den direkte talleten blir særlig tydelig i replikkvekslingen etter at Lysbakken igjen tar ordet (44-45). Også her ser vi altså at den som har ordet, skifter fra å snakke om politiske motstandere til å snakke direkte til dem. Og det virker som om et slikt skifte i adressat legger opp til en form for kritikk som krever oppfølging fra samtaledeltagerne, uten at dette oppleves som aggressivt av seerne.

Med utgangspunkt i disse eksemplene kan vi peke på noen fellestrekk ved de sekvensene som får flest positive og saksorienterte kommentarer fra seerne. For det første er dette sekvenser der politikerne får forholdsvis lang taletid initiert av et åpent spørsmål eller et spørsmål hvis svarbegrensninger ikke følges opp. For det andre utnytter politikerne denne taletiden til å levere fokuserte og helhetlige resonnementer. De gjør forskyvninger fra spill til sak, og de utnytter retoriske virkemidler som kontraster, metaforer og eksempler for å styrke budskapet. I innleggene foku-

serer politikerne først på egen politikk. Deretter leverer de kritikk som er tydelig adressert og kontrastert med denne politikken. Både programledere og andre debattanter anerkjenner kritikken som legitim i samtalesituasjonen, slik at den får betydning for den videre fremdriften i samtalen. I sum ser det altså ut til at seerne verdsetter de sekvensene der politikerne får retorisk spillerom til å utvikle sine resonnerer.

Debattutdrag som hindrer informasjon og engasjement

I motsetning til helhetlige og velargumenterte innlegg fører for mye inngrep og styring fra programlederne til negative kommentarer fra respondentene, samt kommentarer som vedrører andre ting enn sak, innhold og argumenter. Respondentene later også til å være negative til uklart fokus forårsaket av utydelige innlegg, programlederinngrep, avbrytelser fra politikerne og korte, fragmenterte uttalelser. Sekvenser som involverer mange debattanter på samme tid, får både mange negative kommentarer og mange kommentarer som tyder på at seernes oppmerksomhet ikke er rettet mot innholdet i samtalen. Dette ser vi i en av de sekvensene som fikk flest negative kommentarer. Det følgende utdraget følger umiddelbart etter sekvensen om økonomiske forskjeller med Solberg og Lysbakken. Ordet gis videre til Venstre-leder Tine Skei Grande, som leverer et lengre innlegg om barnefattigdom, men som avbrytes underveis (se transkripsjon i vedlegg 3).

Totalt mottok denne sekvensen 35 kommentarer, med 21 negative og 7 positive *emoji*. De fleste av disse faller inn i tre kategorier: 1) Kommentarer om Grandes opptreden og fremtoning, 2) kommentarer om Grandes appell til samarbeid, og 3) kommentarer om avbrytelser og “krangling”. Generelle vurderinger av Grandes innlegg kommer til uttrykk i kommentarer som disse:

- “Godt innlegg fra Grande 😊”
- “Trine snakker med hjertet i handa 😊”
- “S.Grande – nedlatende retorikk 😞”
- “Hva skulle Trine frem til???” 😞”

Slike generelle vurderinger kan også reflektere seernes politisk sympatier. Dette er første gang Grande gis ordet i debatten, og de mer generelle positive kommentarene kan skyldes at respondentene verdsetter at “deres” kandidat entrer ordskiftet. De negative kommentarene er mer konkrete og peker på ting som at innlegget er tilbakeskuende, “ikke troverdig”, “nedlatende” eller uklart. Kommentarene om Grandes appell til samarbeid er både positive og konkrete:

- “Skei Grande inviterer til samarbeid. Sympatisk. Synes det er befriende, jeg”
- “Grande viser til alle forlika som ligg føre! Oppfordrer til felles politikk heller enn å vise til forskjeller”
- “Skei Grande innbyr til samarbeid; ingen er med på den. De virker som om de heller vil krangle 😞”

Det som er mest påfallende med dette utdraget, er likevel den store andelen negative kommentarer. Majoriteten av disse handler om selve interaksjonen, som disse utvalgte kommentarene viser:

- “uoversiktlig debatt 😞”
- “MAS!!! 😞”
- “Krangling! 😞”
- “Irriterende at de avbryter hverandre 😞”
- “Debatt ute av kontroll 😞”
- “Jeg sovner. Mer prat 😞”

Disse kommentarene er alle knyttet til siste del av utdraget, der Lysbakkens forsøk på å avbryte Grande (17) innleder et kaotisk ordskifte mellom fem personer (17-31). Flere av kommentarene beskriver dette som “uoversiktlig”, “krangling” og “mas”. Noen retter kritikken mot programledelsen, som beskrives som “ukomfortabel” og “stresset”. Andre rapporterer hvordan de opplever det de ser på skjermen: “Slitsomt”, “irriterende” og “jeg sovner”. Få kommenterer på politikernes fremtoning og retorikk. Når de gjør det, er det for å påpeke Lysbakkens avbrytelser. Ingen later til å få med seg hva politikerne sier i denne delen av utdraget. Denne siste delen av utdraget er forholdsvis kort, men at så mange av respondentene har valgt å kommentere på det, tyder på at de ikke har oppfattet det som en ubetydelig overgang med kamp om ordet, men at den skiller seg ut som et forstyrrende element.

Hva ved dette utdraget foranlediger så respondentenes kommentarer? Første del av utdraget har tilsynelatende mange likhetstrekk med de tidligere utdragene med Moxnes og Solberg. Programleder gir ordet videre til Grande uten føringer (1), som får god tid til å levere sitt innlegg (2-16). Grande starter med å adressere Lysbakken direkte (2), før hun begynner på et resonnement om de tidligere ambisjonene til Lysbakkens parti som ender i en klar kritikk (“det klarte dere ikke”) (5). Gjennom dette gjør også Grande en forskyvning fra saken til partienes behandling av saken. Innlegget er videre bygget opp som et resonnement i tre ledd: 1) Sakens tilstand: Vi lykkes ikke med å fjerne barnefattigdom (2-8, 12-13); 2) hva som har fungert i andre saker: Tverrpolitiske forlik (11-12); 3) løsning: Forlik om barnefattigdom (14-16). Innlegget fremføres også med et tydelig kroppsspråk – preget blant annet av at Grande vender seg mot Lysbakken og gestikulerer – og i et rolig og behersket tempo med trykk på utvalgte formuleringer.

Grandes innlegg har imidlertid ikke samme type resonnerende argumentasjon og klare oppbygning som vi så i de andre innlegg. For det første er innlegget ikke like fokusert, men berører flere forhold. Resonnementet avspores først av en kort oppramsing av egne prioriteringer (8-9), deretter av en gjentakelse av sakens tilstand (12-13). For det andre er kritikken i innlegget ikke egnet til å tydeliggjøre politiske forskjeller. Grande argumenterer ikke for egne politiske standpunkter, og kritikken forblir hovedsakelig implisitt. For det tredje finnes det en dissonans i Grandes innlegg, ved at det fungerer både som en invitasjon og som en anklage. Respondentene synes å oppfatte innlegget som en appell til tverrpolitisk samarbeid.

Samtidig er den underliggende kritikken at opposisjonen mangler vilje til å finne løsninger, noe som understrekes av den negative spørsmålsformuleringen (14). For at Lysbakken skal svare på den direkte kritikken (5), må han bringe den opp igjen og overse resten av Grandes innlegg, inkludert spørsmålet (14). Dette vil forstyrre flyten i samtalen og sannsynliggjør sanksjoner fra både programleder og andre debattanter. Aksepterer han invitasjonen til forlik, undergraver han kritikken han har levert tidligere og aksepterer samtidig den implisitte kritikken mot eget parti. Avviser han derimot invitasjonen, bekrefter han at han “ikke er med på laget”. Lysbakken griper så ordet og avviser invitasjonen ved å dreie temaet tilbake til sak (17, 22, 24). Grande avbryter da ved å tydeliggjøre den implisitte kritikken (“men du må være med på laget”) (19-20). Slik avviser Grande Lysbakkens forsøk på å dreie samtalen bort fra politisk håndtering og over på politiske standpunkter.

Videre inviterer Grandes innlegg også til kamp om ordet. Grande adresserer Lysbakken, men kritikken rammer alle partiene utenfor regjering. Dette understøttes av bruken av “vi” (13-15), som impliserer alle partiene. Alle opposisjonspolitikere kjemper så om ordet (17-31). Det er denne korte sekvensen som foranlediger de mange negative kommentarene fra respondentene. Det er Lysbakken og programleder som eksplisitt nevnes i disse kritiske kommentarene, men en nærlesning av utdraget viser altså hvordan alle deltagerne bidrar til å skape en uoversiktlig kringel, inkludert Grande. Endelig fungerer programleders avsluttende respons både sanksjonerende (“Okay!”) (31) og negativt evaluerende (“kanskje ikke ble så vellykket”) (33-34). Sett i sammenheng med utdragene som får hovedsakelig positive kommentarer, der hovedinnleggene er etterfulgt av applaus fra salen og understøttet av programleders tur-allokering, er dette egnet til å etterlate et klart negativt inntrykk.

Debattutdraget har altså likheter med utdragene seerne evaluerte positivt, som få svarbegrensninger og forholdsvis lang taletid. Men Grande benytter ikke taletiden til å levere et helhetlig resonnement med tydelig adressert og kontrasterende kritikk. Grandes kritikk inviterer ikke til svar, og innlegget inneholder ingen tydelige argumenter knyttet til politiske standpunkt.

Vårt siste eksemplifiserende utdrag får ikke like mange kommentarer som de øvrige utdragene, men det utmerker seg ved at nesten alle kommentarene er negative til debattsamtalen. Utdraget inngår i en lenger sekvens om klimapolitikk. Vi kommer inn etter at spørsmål om klima, energi og biler har blitt diskutert i nesten ti minutter. Sekvensen har ingen tydelig struktur, og tur-allokering foregår både ved spørsmål fra programlederne og kamp om ordet. Forut for utdraget har lederne for opposisjonspartiene blitt spurt ut av programlederne om de vil bruke “pisk eller gulrot” i klimapolitikken. Ordet gis så videre til finansminister Siv Jensen fra Fremskrittspartiet. Ordvekslingen som så følger, involverer flere opposisjonspolitikere: Audun Lysbakken fra Sosialistisk Venstreparti, Rasmus Hansson fra Miljøpartiet, Trygve Slagsvold Vedum fra Senterpartiet og Jonas Gahr Støre fra Arbeiderpartiet (se transkripsjon i vedlegg 4).

Dette utdraget fikk totalt 17 kommentarer, og 12 negative *emoji*. Kommentarene kan inndeles i fire kategorier: 1) Evalueringer av politikerne, 2) negative kommentarer

tarer til innholdet i debatten, 3) negative kommentarer til debattens form, og 4) negative kommentarer om debattledelsen. I den første kategorien finner vi kun to kommentarer:

“Siv - enig, bedre med gulrot enn pisk 😊”
 “Vedum argumenterer godt”

I den andre kategorien finner vi kommentarer som tyder på at respondentene fanger opp i hvert fall deler av debattens innhold, men at den har liten effekt på dem:

“Litt lei av avgiftspolitikken nå 😞”
 “Kommer med lite konkret tiltak 😞”
 “Nå har du brukt opp “Porsche”-argumentet, Lysbakken 😞😞 Driter ut tidligere regjeringer 😞”
 “Kutte bilavgift for å skifte ut bilpark svarer ikke på det med fossilfrie biler 😞”

I disse kommentarene finner vi negative evalueringer av politikernes budskap. Selv om kommentarene er negative, uttrykker de uenighet på en måte som tyder på at seerne får med seg politikernes budskap. I de neste kategoriene finner vi negative kommentarer uten kobling til budskapet:

“Skitkasting. Angrep på FrP og hele debatten dreier seg om angrep og forsvar”
 “Refleksjon: Må alle snakke så FORT?! 😞”
 “De prater jo ikke om det samme - blabla 😞”
 “Sukk. For en røre. Porsche?”
 “Slitsomt når alle snakker i munnen på hverandre - vanskelig å bli klok på meningene 😞”

Kommentarene er rettet mot debattens form. Respondenten gir uttrykk for at debatten er vanskelig å følge. Den beskrives som “slitsom” og som “en røre”. Den siste kategorien kommentarer har den samme kritiske innstillingen, men er rettet mot programleders rolle:

“Alle snakker i munnen på hverandre. Hvor er programlederne? 😞”
 “Unødvendig forstyrrelse av Siv fra flere deltakere uten at programleder bryter inn 😞”
 “Programleder bryt av en tankerekke fra Lysbakken 😞”
 “avbrutt programleiar 😞”

Flere av kommentarene etterlyser at programleder skal ta styring på det som oppfattes som en uoversiktlig samtale. To kommentarer er også kritisk til at programleder enten avbryter eller blir avbrutt.

I sum synes respondentene å få med seg lite av politikernes budskap og form. Det er Siv Jensen som er mest sentral i utdrag, ettersom hun både har ordet mest og er den som tiltales av de andre debattantene. Kun to kommentarer er rettet mot Jensens resonnement. Utover dette er det ingen som kommenterer på hennes

bidrag. Seernes oppmerksomhet blir heller trukket bort fra politikernes resonnement og over på selve samtaledynamikken.

Om vi ser på resonnementet Jensen presenterer, er det tydelig at dette er fragmentert og ustrukturert. Dette må ses i lys av de mange og hyppige avbrytelsene. Jensen starter med å svare bekreftende på programleders spørsmål (2), for så å utdype svaret ved først å presentere eget standpunkt (3-4) og så kontrastere det med opposisjonens politikk (4-9). Hun avbrytes så av Vedum, som retter kritikk tilbake til Jensen (10-11). Jensen svarer med å presisere sin opprinnelige kritikk (15-22), før hun igjen avbrytes, denne gangen av Hansson og Lysbakken (23-24). Jensen forsøker så å ta til motmæle (32, 34-35), men gis ikke ordet før programleder tar styringen og konfronterer henne med Lysbakkens kritikk (44-45).

Også i dette utdraget fungerer programleders innledende spørsmål (1) mer som en invitasjon til å bringe en ny debattant inn i samtalen enn som et spørsmål som avkrever et svar. Den negative formuleringen som preger spørsmålet (“hører du pisen svinge”), rammer ikke Jensen, men Lysbakken og Hansson. Utdraget blir kaotisk fordi både programleders spørsmålsformulering (“utpå kanten her”) (1), Jensens kritikk (“disse gutta her”) (4), og de andre debattantenes forsøk på å ta ordet, legger opp til en utydelig konfliktlinje mellom Jensen og en flerstemt opposisjon. Jensen rammes av flere typer kritikk samtidig, og flere av spørsmålene og kommentarene får hun aldri anledning til å svare på. Resultatet er at det fremføres påstander til minst fem perspektiver samtidig: 1) regjeringens avgiftspolitik, 2) opposisjonens avgiftspolitik, 3) sosiale konsekvenser, 4) lokale konsekvenser, og 5) økonomiske insentiver. Flere av disse kommer til uttrykk i rene påstander, uten noen form for utdypende argumentasjon, som for eksempel i Vedums anklager om at den sittende regjeringen har økt avgiftene mer enn forrige regjering (10-11). De utlegges heller ikke i noen tydelig rekkefølge som gjør det enkelt for seerne å følge et resonnement. Samtidig er kritikken som politikerne fremfører, ganske lik. Både Jensen og opposisjonspartiene anklager hverandre for å ha en strengere avgiftspolitik (16-17, 28-29) og en dårligere sosial profil (4-9, 19-25, 37-38, 52), noe som gjør det enda vanskeligere å skille politiske standpunkter fra hverandre.

Drøfting og konklusjon

Vår analyse peker på et avgjørende, overordnet forhold i TV-debatter: nemlig at *seerne reagerer positivt på klart fokus og negativt på uklart fokus*. Med positive reaksjoner sikter vi her ikke kun til kommentarer som er eksplisitt positive til journalister, politikere eller saken, men også kommentarer som indikerer at respondentene blir engasjert i, er oppmerksom på, eller har fått ny forståelse for sakene som debatteres. En negativ vurdering av politikernes standpunkter eller argumentasjon må anses som mer positivt enn en kommentar som uttrykker frustrasjon eller oppgitthet ved selve programmet. I det første tilfellet er respondenten engasjert som retorisk publikum, som settes i stand til å ta stilling til budskapet som presenteres. Slike kommentarer finner vi også i utdragene som kan sies å ha et klart fokus.

At respondentene reagerer positivt på klart fokus, gjelder både innlegg, samtale-

dynamikken og journalistenes styring av ordet. Responsene er særlig positive når debatten frembringer sammenhengende resonnementer, og gjerne også tydelige retoriske virkemidler. I slike sekvenser er seerne mer trolig til å gi positive vurderinger av politikernes bidrag, samtidig som deres oppmerksomhet er tydeligere rettet mot resonnementenes innhold og argumentasjon. Vi finner altså at det er sekvenser med helhetlige innlegg som tydeligst gir seerne tilgang til debattantenes resonnementer og argumenter.

Tilsvarende tenderer responsene til å være negative når debatten har uklart fokus. Dette følger både av utydelige innlegg fra politikerne, avbrytelser og avsporinger fra programledelse og andre debattanter, og kamp om ordet mellom debattantene. Dette forstyrrer seernes evne til å følge resonnementer og dreier deres oppmerksomhet over på interaksjonsformen og programformatet.

At klart fokus virker positivt på publikum, mens uklart fokus virker negativt, er ikke overraskende. Det samsvarer med de generelle innsikter som kritisk retorisk debattforskning har fremholdt over tid (Sandvik, 2016; Jørgensen et al., 1994). Men kombinasjonen av kvalitativ analyse av seernes løpende reaksjoner og retorisk nærløsning av særlig aktuelle sekvenser gir oss også en bedre forståelse for *hva klart og uklart fokus består i, og hva som skaper det*.

Sammenligning av utdrag 1 og utdrag 3 kan være illustrerende. Umiddelbart virker innleggene av Moxnes (vedlegg 1) og Grande (vedlegg 3) forholdsviss like. Ved nærmere undersøkelse blir det imidlertid klart at utdraget med Moxnes er både klarere og mer givende for seerne enn utdraget med Grande. I likhet med andre fokuserte innlegg som følges av positiv respons i vårt materiale, er Moxnes innlegg karakterisert av et tydelig og saksorientert resonnement, med sammenhengende argumentasjon, tydelige skillelinjer til politiske motstandere, og oppdeling i klare enheter og en fremdrift som går fra problem mot konkrete forslag eller løsninger. Han bygger også sitt innlegg rundt en tydelig kontrast. I motsetning til dette berører Grandes innlegg flere forhold, rommer en uklar og implisitt kritikk, og skaper dissonans ved samtidig å invitere og anklage politiske motstandere. Som næranalysen viser, leder dette til avbrytelser og kamp om ordet.

Dette vitner om at polarisering og motsetning ikke er negativt i seg selv. Tvert imot fører det til klare politiske konfliktlinjer som seerne kan følge og vurdere. Men kritikken må ha en tydelig adressat, og det kritikkverdige må kontrasteres med egne konkrete forslag. Videre demonstrerer utdragene at lang taletid i seg selv ikke er nok for å engasjere seerne i resonnementene. Snarere er det slik at lenger taletid gir politikerne bedre anledning til å levere sammenhengende og stringente innlegg. Det er dette som reflekteres positivt i seernes responser. Om disse innleggende fremstår forberedt eller dreier bort fra journalistenes innledende spørsmål, later ikke til å ha noen negativ effekt på seerne.

Videre viser våre analyser at avbrytelser eller korrigeringer underveis, både fra journalister og motstandere, virker negativt på seerresponsen. Dette forekommer oftest når mange debattanter er involvert i samtalen, og hver person kun gir korte fragmenterte uttalelser. Slike sekvenser med utydelig struktur oppstår gjerne i forbindelse med uklare innlegg eller når programleders innledende spørsmål er uklart,

berører flere problemstillinger eller inviterer mange debattanter inn. Dette er særlig tydelig i utdrag 4, der Siv Jensens resonnement avbrytes og oppstykket av flere forskjellige kritikere (se vedlegg 4). Det er tydelig at respondentene i liten grad klarte å følge et resonnement i dette utdraget, og responsen er også overveldende negativ.

Analysene kaster også nytt lys over flere av de retoriske mekanismene som tidligere har blitt beskrevet fra kritisk retorisk hold (Kock, 2011) ved å se dem i lys av seernes opplevelser og vurderinger. For det første er det her tydelig at journalistenes spørsmålsstrategier og politikernes svar- og unnvikelsesstrategier ikke i seg selv har negativ innvirkning på seernes reaksjoner. Snarere er det strategienes art og deres funksjon i samtalen som har betydning for hvordan de oppleves av seerne. Mens tidligere forskning har demonstrert hvordan pågående og svarbegrensende spørsmålsformuleringer kan fungere forstyrrende på politikernes mulighet til å etablere sitt etos (Vatnøy, Hoem Iversen og Svennevig, 2016), viser våre analyser at seernes inntrykk i liten grad forankres i de innledende spørsmålene. I vårt materiale finner vi at spørsmål med tydelige svarbegrensninger og påfølgende fravikelse av begrensningene ikke oppleves som forstyrrende, så lenge sekvensen bidrar med et klart resonnement.

Tilsvarende demonstrerer våre analyser hvordan forskyvninger av tematikken (Gabrielsen et al., 2011) ikke kun kan fungere som en unnvikelsesstrategi, men også ha den funksjon å fokusere innlegget for seerne. Vi finner at forskyvninger fra spill til sak aksepteres, og til og med vurderes positivt, mens forskyvninger fra sak til spill inngår i utvekslinger som vurderes negativt. Her skyldes det særlig den forstyrrende effekten forskyvningen har på samtaleens videre forløp.

Vår studie supplerer også forståelsen av avbrytelsenes funksjon i debattsituasjoner, ved å kaste lys over hva det gjør med seernes opplevelse. Tidligere studier gir gode beskrivelser av både forutsetningene for avbrytelser og hvilken effekt de har på interaksjonen (Ekström & Berczes, 2008), men hvordan dette oppleves av seerne har i stor grad blitt koblet til antagelser om hvordan det påvirker politikernes etos. Våre analyser viser at seerne er mindre opptatt av *hvem* som avbryter enn *at* det avbrytes. Den tydeligste konsekvensen synes å være at seerne passiviseres og får en motvilje mot debattformatet.

Disse innsiktene understreker hvordan både funksjon i samtalsituasjonen og publikums opplevelser bør inkluderes dersom man skal gjøre normative vurderinger på grunnlag av kategorier som journalistenes spørsmål, taletid og avbrytelser, og forskjellige former for retoriske “uskikker”.

Det finnes også klare paralleller mellom det vi her beskriver som debattsekvenser med et klart fokus og det som i *Retorik der flytter stemmer* beskrives som retorikk som er egnet til å endre (dvs. “flytte”), fremfor kun å forsterke, publikums meninger. Denne retorikken er kjennetegnet av en samlet argumentasjon, respekt for innsigelser og engasjement i uttrykket (Jørgensen et al., 1994). Dette er trekk som i stor grad sammenfaller med det vi finner i sekvensene der seernes oppmerksomhet rettes mot argumentasjonens innhold og uttrykk. Denne retorikken er ikke bare mer effektiv, men har også blitt fremholdt som en mer oppbyggelig form for politisk retorikk, ettersom den er mer i tråd med idealet om et selvstendig vurderende

og kritisk resonnerende publikum. Ved å fokusere på interaksjonen mer enn på den enkelte retors handlinger, antyder våre analyser hva som kjennetegner formater og samtaledynamikker som legger til rette for at denne formen for retorikk skal kunne dominere. Å styrke de trekkene som er karakteristiske for sekvenser med et klart fokus, vil også kunne sette seerne i stand til, om ikke å skifte mening, så i hvert fall å vurdere resonnementets kraft.

Funnene demonstrerer slik verdien av kvalitative undersøkelser av publikums reaksjoner for kritisk retorisk debattforskning. Retorisk nærlesning av enkelt utdrag kan gi en detaljert beskrivelse av de retoriske, interaksjonelle og sjangerbestemte trekkene som preger bestemte sekvenser av debatten, men det er kun i kombinasjon med kvalitativ analyse av seernes løpende reaksjoner at vi kan se slike trekk i sammenheng med seernes opplevelser og vurderinger. I våre analyser har kombinasjonen hjulpet oss å identifisere et skille som er avgjørende for seernes opplevelse og nytte av debatten. Når debattutdragene er preget av klarhet og sammenheng – kjennetegnet av sekvenser der politikerne både gis anledning til å være retorer og griper denne anledningen – reflekteres det positivt i respondentenes kommentarer. Når utdragene derimot er preget av oppstyking og fragmentering, får det negative utslag i kommentarene. Ved å styrke de trekkene som fører til det første, kan de politiske valgdebattene bedre utføre sitt samfunnsoppdrag: Å sette velgerne i stand til å ta veloverveide valg, basert på tilstrekkelig informasjon om politikernes standpunkt og argumenter og skape engasjement for de politiske sakene.

Litteratur

- Andersen, I. (2016). *Opplysningens retorikk. Noen bemerkninger til Kocks krav til den politiske debatt*. Sakprosa, 8(1).
- Atkinson, M. (1984). *Our Master's Voices: The Language and Body of Politics*. London: Methuen.
- Bengtsson, M. (2017). Think-Aloud Reading: Selected Audiences' Concurrent Reaction to the Implied Audiences in Political Commentary. i J. Kjeldsen (Ed.), *Rhetorical Audience Studies and Reception of Rhetoric*. London: Palgrave Macmillan.
- Clayman, S. (1992). Caveat orator: Audience disaffiliation in the 1988 presidential debates. *The Quarterly Journal of Speech*, 78, 33-60.
- Clayman, S., & Heritage, J. (2002). *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coleman, S. & Moss, G. (2016) "Rethinking Election Debates: What Citizens are Entitled to Expect", *The International Journal of Press/Politics*, 21(1), 3-24.
- Drew, P., & Heritage, J. (1992). *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ekström, M., & Berczes, J. (2008). *Avbrott i politiska mediasamtal: en studie av statsministerkandidaterna Persson och Reinfeldt i den svenska valrörelsen 2006*. Nordicom Information, 30(1).
- Gabrielsen, J., Pontoppidan, C., & Jønch-Clausen, H. (2011). Forskydninger: Mellem svar og ikke-svar. *Journalistica*, 12(1), 232-248.

- Greatbatch, D. (1992). On the management of disagreement between news interviewees. i P. Drew & J. Heritage (Eds.), *Talk at Work*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heritage, J. (1985). Analyzing News Interviews: Aspects of the Production of Talk for an Overhearing Audience. i T. A. Dijk (Ed.), *Handbook of Discourse Analysis Volume 3* (pp. 95-119). New York: Academic Press.
- Hoff-Clausen, E. (2008). *Online Ethos: Webretorik i politiske kampanjer, blogs og wikis*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Hutchby, I. (2006). *Media Talk: Conversation Analysis and the Study of Broadcasting*. Glasgow: Open University Press.
- Jørgensen, C., Rørbech, L., & Kock, C. (1994). *Retorik der flytter stemmer. Hvordan man overbeviser i offentlig debat*. København: Gyldendal. Ebok: www.retorikforlaget.se/retorik-der-flytter-stemmer/
- Kjeldsen, J. (2016). Studying rhetorical audiences. *Informal Logic*, 36, 136-158.
- Kjeldsen, J. (2017). *Rhetorical Audience Studies and Reception of Rhetoric*. Syracuse, NY: Palgrave Macmillan.
- Kock, C. (2007). Dialectical Obligations in Political Debate. *Informal Logic*. 27(3), 233-247.
- Kock, C. (2011). *De svarer ikke: fordømmende uskikke i den politiske debat*. København: Gyldendal.
- Kock, C. (2017). *Young Voters' Responses to Polemical Debate*. Paper presentert ved Rhetoric in Society (RSE), East Anglia University, Norwich, UK.
- Lantz, M. (2013) Ordstyrer afgjør den politiske debat. Hvilken ordstyrerstrategi bidrager til den mest oplysende politiske debat? *Tidsskrift for medier, erkendelse og formidling* 1(2), 3-22.
- McKinney, M. & Warner, B.R. (2013). Do Presidential Debates Matter? Examining a Decade of Campaign Debate Effects. *Argumentation and Advocacy* 49:4, 238-258.
- Sandvik, M. (2016). *Hva trenger velgerne å vite? Og får de vite det? En retorisk analyse av debattklima, journalistisk praksis og argumentasjon i valgkampdiskurs på radio og tv fra valgkampen i 1991, 1999 og 2009*. (Dr. Philos), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Simon, H. A., & Ericsson, K. A. (1984). *Protocol Analysis: Verbal Reports as Data*. Boston, MA: MIT Press.
- Vatnøy, E., Hoem Iversen, M., & Svennevig, J. (2016). Utspørnerne. Journalistisk strategi og forskjellsbehandling i stortingsvalget 2013. *Norsk Medietidsskrift*, 23(3).

Vedlegg finns på www.retorikforlaget.se/velgernes-reaksjoner